

ПОЛІМОДАЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ ЯК ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНА ПЕРЕДУМОВА ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто різні аспекти полімодального сприйняття як психофізіологічної передумови застосування мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови. Зокрема, охарактеризовано особливості формування мультимодального мислення студентів.

Ключові слова: мультимедійні технології, сенсорні модальності, мультимодальне мислення, синестезія.

Згідно з Європейськими рекомендаціями з мовної освіти [5], навчання іноземної мови (далі – ІМ) як цілісного світосприйняття передбачає паралельне формування мовленнєвих навичок (фонетичних, лексичних і граматичних) і вмінь (у говорінні, письмі, аудіюванні й читанні). Реалізація таких рекомендацій вимагає поєднання декількох сенсорних систем сприйняття інформації, що, у свою чергу, активізує модальності опрацювання навчального матеріалу [2].

Проблема особливостей сприйняття інформації є об'єктом дослідження великої кількості зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких Т.Н. Бандурка, О.М. Гусєв, Р.М. Грановська, І.М. Румянцева, В.Ф. Сазонов та ін. Вчені досліджували різні аспекти сенсорного сприйняття інформації, але в методиці викладання іноземних мов ця проблема ще не знайшла свого остаточного розв'язання.

Оскільки вважається, що поєднання сенсорних систем поліпшує засвоєння інформації, то **мета статті** – визначити як можна забезпечити інтегроване оволодіння ІМ із використанням новітніх технологій, які сприяють розвитку мультимодального мислення студентів.

Модальність – це характеристики мультивідчуттів, які відображають властивості об'єктивної реальності у специфічній мультизакодованій матриці, коли, наприклад, колір сприймається зором, тон чи тембр – слухом, запах – нюхом, м'якість-жорсткість – тактильністю [10, с. 254]. Для поєднання модальностей сприйняття й оброблення навчального матеріалу необхідно застосовувати такі технології навчання, які б давали змогу представляти інформацію в мультимедійному форматі (тобто в тексті, зображенні, відео, звуці й анімації). Отже, мультимедійна технологія базується на одночасному використанні різних способів презентації інформації. Мультимедіа становить сукупність прийомів, методів і засобів зібрання, накопичення, оброблення, зберігання, передачі, продукування, структурування й інтегрування аудіовізуальної, текстової та графічної інформації в умовах інтерактивної взаємодії користувача з інформаційною системою, що реалізує можливості мультимедіа-операційних середовищ [1, с. 30; 13, с. 25]. Для ефективного застосування мультимедійних технологій у процесі навчання ІМ необхідно враховувати особливості перцептивної діяльності студентів, адже, крім вербальних і невербальних засобів, які використовуються у процесі комуні-

кації, її успішність залежить також і від того, які сенсорні системи є домінантними у сприйнятті інформації.

Сприйняття (перцепція) вважається активним і творчим процесом, який створює свідоме психічне відображення окремого предмета або ситуації загалом у вигляді цілісного знання [4, с. 13]. До основних характеристик сприйняття відносять [3, с. 23–24; 4, с. 28; 11, с. 182]: 1) контрастність (відносна незалежність образу від умов сприйняття, що виявляється в його незмінності, тобто форма, колір і розмір предметів сприймаються як константи, попри той факт, що сигнали, які приходять від цих предметів до органів чуття, безперервно змінюються); 2) предметність (об'єкт сприймається саме як виокремлене у просторі й часі окреме фізичне тіло). Предметність сприйняття означає також і його полімодальність, тобто злиття в перцептивному образі всіх чуттєвих вражень; 3) узагальненість (належність кожного образу до певного класу об'єктів); 4) цілісність (внутрішній взаємозв'язок частин і цілого в образі). Ця характеристика походить з гештальт-психології, в аспекті якої була висунута й експериментально обґрунтована ідея цілісності перцептивного образу й незведення його властивостей до суми властивостей інших елементів. Предмети та явища навколишнього світу сприймаються декількома відчуттями не у вигляді окремих об'єктів, а інтегруються в цілісні образи.

Згідно з науковими даними, сприйняття й опрацювання інформації відбувається трьома сенсорними каналами (відчуттями/репрезентативними системами/модальностями): візуальним, аудіальним і кінестетичним. У кожної людини “працюють” усі три репрезентативні системи, але, як правило, домінантною є лише одна або дві. Канали, яким віддається перевага, вважаються провідними, й інформація, котра надходить цими каналами, зазвичай розцінюється людиною як найдостовірніша. Візуальна система забезпечує сприйняття через зорові образи: форму, колір, розміри предметів, руху тіла, міміку й зовнішній вигляд співрозмовника. Аудіальна система пов'язана зі сприйняттям через слухові образи: мову (з її відтінками й інтонаціями), музику і звуки природи. Кінестетична система базується на сприйнятті через тактильні, температурні, рухові, нюхові та смакові відчуття тіла. Відповідно до домінантних сенсорних каналів сприйняття кожну людину можна віднести до одного з трьох типів: візуального, аудіального чи кінестетичного. Деякі вчені виокремлюють ще й дискретний/логічний тип сприйняття [12].

У процесі сприйняття й оброблення матеріалу *візуал* реагує на такі ознаки нової інформації, як яскравість, розмір, колір і його насиченість, силу, частоту, контрастність, фактуру, форму й симетрію. Розрізняють два типи візуалів: вербалісти (найкраще сприймають слова, їх написання); іконісти (найкраще сприймають малюнок, образ). Проте у процесі читання інформація однаково легко засвоюється як вербалістами, так й іконістами. Більшість людей візуального типу сприймає навчальний матеріал через зоровий канал, інакше вони просто не зможуть усвідомити інформацію. Телебачення, відео, електронні навчальні засоби значно сприяють і допомагають візуальному сприйняттю. Через високу частку візуалів шкільна система працює, переважно, на основі наочних приладів, друкованих текстових матеріалів тощо [9].

Аудіали в набутті й обробленні нової інформації реагують, головним чином, на висоту тону або звуку, темп, гучність, ритм, тембр, резонанс. Цей тип

підрозділяється на дві групи: аудіальні (краще сприймають інформацію, слухаючи інших); мовні (краще сприймають, коли самі говорять і слухають себе). Першим необхідне пояснення педагогом інформації, інші потребують її власне мовне “оброблення” [9].

Кінестетики в набутті нової інформації спираються на рух (“моторну пам’ять”) і почуття (емоції). Найважливішими для кінестетиків факторами у взаємодії з новою інформацією є частота, тиск, тривалість дії й інтенсивність уваги. До цього типу належать особи: власне кінестетичні (навчаються, використовуючи емоції, ноги, руки, тобто рухи); механічні (у процесі навчання використовують пальці). Обидва типи сприймають світ через почуття; їм подобається відчувати близькість і тепло інших людей, торкатися під час розмови до партнера зі спілкування [9].

Логічний (абстрактний/смісловий/дискретний) тип є додатковим типом сенсорного сприйняття. Він не спирається на первинне сприйняття, а використовує інформацію, отриману через інші канали. Логічний канал є вторинним відносно описаних вище первинних сенсорних каналів. Він відображає: 1) осмислення інформації, отриманої через інші канали; 2) засвоєння інформації через абстрактні знання [12].

Вважається, що логіки краще сприймають інформацію через міркування, відриваючись від безпосереднього відчуття і спираючись на абстрактні знання й поняття; аудіали – через усну розповідь (таких людей у середньому всього 10%); візували – через малюнки, тексти, схеми, моделі, таблиці, а також через яскраві зорові образи (таких людей може бути до 70–90%); кінестетики – через дотик, здійснення предметних дій (наприклад, малювання, креслення, ліплення тощо (їх може бути до 40%)) [12].

Інколи індивід може мати не один, а декілька провідних каналів сприйняття. У цьому випадку він виявлятиме риси відразу двох типів (зокрема, візуало-кінестетичного, візуало-аудіального чи аудіало-кінестетичного). Іноді за певних умов виявляється, переважно, одна з двох провідних репрезентативних систем. Наприклад, на презентації аудіало-кінестетик активізує свій аудіальний канал, а відчуваючи втому, голод або біль, перемикається на кінестетичний. У такий спосіб провідна репрезентативна система відображає діяльність мозку в конкретний момент [12].

Умови навчання в сучасних закладах освіти не розраховані на забезпечення успішної роботи всіх типів сенсорного сприйняття суб’єктів пізнання, тому науковці пропонують розвивати сенсорні модальності. Для цього викладачу варто представляти інформацію одночасно в декількох форматах з урахуванням різних вхідних каналів, що значно поліпшить цілісність сприйняття й усвідомлення матеріалу, а відтак, і ефективність навчального процесу, оскільки “вужкість сприйняття є головною причиною вужкості мислення” [8]. Для формування різнобічного, або мультимодального, мислення педагогу потрібно розвивати у студентів здатність до використання різних способів сприйняття й опрацювання інформації [9].

На думку І.М. Румянцевої, в засвоєнні мовлення завжди задіяні всі види аналізаторів, тому сприйняття мови апріорі можна назвати полімодальним, оскільки ще з дитинства індивід оволодіває мовою через органи чуття, якими він дуже чуйно вловлює не лише сигнали мовлення, а й будь-які інші подразники,

котрі їх супроводжують. Саме так дитина здійснює зв'язок зі світом на початку свого життя. Коли мама щось промовляє до немовляти, дитина сприймає одночасно тепло її посмішки, запах і смак материнського молока, ніжність дотику рук. Органи чуття реагують на найменші зміни інтонації й тембру голосу, виразу очей, міміки, жестів – усього того, що супроводжує мовлення, й після первинної обробки посилають цю складну інформацію до мозку. Немовленнєві сигнали, відображаючись і закріплюючись у мозку у вигляді нейронних зв'язків, стають мовленнєвими і пронизують мовлення, допомагаючи йому “прижитися” у свідомості й підсвідомості дитини. Багаторазово почувши слово “мама”, що пов'язане з цілим комплексом складних відчуттів, дитина з часом буде здатна не лише розпізнавати, а й вимовляти його. Тому, навчаючи дорослих, важливо розвивати не лише мовлення, а й чутливість аналізаторів, розкриваючи й розширюючи всі можливі сенсорні канали, якими надходить інформація [11, с. 181]. Для цього варто залучати до навчального процесу мультимедійні технології. Вони розраховані на задіяння різних аналізаторів, викликаючи різні полімодальні відчуття. Відчуття, або сенсорні образи – це свідоме психічне відображення окремих ізольованих властивостей предметів чи стимулів шляхом їх безпосереднього впливу на органи відчуття [4, с. 12]. Існує декілька класифікацій відчуттів, що підкреслюють різні аспекти сенсорного процесу й відображення дійсності.

Згідно з класифікацією модальностей відчуття корелюють із певними сенсорними системами, або аналізаторами, які мають специфічні рецептори, чутливі до відповідних подразників. Традиційно розрізняють: а) зорові та слухові відчуття (відповідно, зорову і слухову модальності); 2) відчуття смаку та запаху (смакову й нюхову модальності); 3) відчуття шкіри (тактильну, больову й температурну модальності) [3, с. 22; 4, с. 17]. Поєднання модальностей у процесі сприйняття викликає синестезію – стан, у якому сенсорний досвід, зазвичай пов'язаний з однією модальністю, виникає під дією стимулу іншої модальності: певний подразник, діючи на відповідний орган чуття, проти волі людини викликає не лише відчуття, специфічні для цього органу, а й додаткові відчуття чи уявлення, притаманні іншому органу, що викликає крос-модальні відчуття, наприклад, так званий “кольоровий” слух, при якому звук, поряд зі слуховими відчуттями, викликає ще й кольорові; “холодний” колір, “м'який” звук тощо [7].

На думку болгарського психотерапевта Г. Лозанова [6], гармонія форм і барв, мова музики, рима, ритм захоплюють і оволодівають людиною набагато коротшим шляхом, ніж логіка фактів і доводів, і доходять не лише до серця, а й до розуму. Почуття людини – це ворота в мозок. Тому, якщо за допомогою спеціальних прийомів із залученням різноманітних відчуттів під час подання навчального матеріалу поєднувати й розвивати у студентів більшість модальностей сприйняття, зокрема, візуальні, акустичні, моторні, тактильні тощо, то завдяки ефекту синестезії студентам буде легше сприймати й опрацьовувати та запам'ятовувати опосередковано поданий матеріал, розумово перетворюючи його на яскраві візуальні образи, супроводжувані кольором, звуком, тактильними відчуттями й відповідними емоціями. Такі образи, у створенні яких беруть участь усі відчуття, з органічно вплетеним у ці образи навчальним матеріалом, надовго зберігаються у свідомості та підсвідомості студентів. Навіть знаходячись у підсвідомості чи у пасивних шарах пам'яті, ці образи з супроводжуючими їх мовними символами можуть легко вийти на світло із сутінок забуття, достатньо буде

почути знайомий звук чи побачити знайомий силует, викликати знайомі відчуття чи воскресити забуті емоції.

Висновки. Таким чином, задіяння більшості сенсорних аналізаторів і поєднання модальностей при навчанні ІМ сприяє не лише цілісному сприйняттю, осмисленню й засвоєнню навчального матеріалу, а й формуванню в студентів мультимодального мислення, що дає змогу засвоїти ІМ як світосприйняття. Для забезпечення реалізації цієї мети в освітньому процесі варто застосовувати мультимодальні технології, які дають змогу представляти інформацію одночасно в декількох форматах.

Перспективу подальшого вивчення заявленої теми ми вбачаємо в розробленні методики використання мультимедійних технологій під час навчання ІМ.

Список використаної літератури

1. Андерсен Бент Б. Мультимедиа в образовании : специализированный учебный курс : авториз. пер. с англ. / Бент Б. Андерсен, К. Ван ден Бринк. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Дрофа, 2007. – 224 с.
2. Бандурка Т.Н. Активизация полимодальности восприятия как фактор успешности обучения иностранному языку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 [Электронный ресурс] / Т.Н. Бандурка. – Иркутск, 2001. – 17 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/polimodalnost-vospriyatiya-kak-faktor-razvitiya-pertseptivnykh-sposobnostei-uchitelya-nachal>.
3. Грановская Р.М. Элементы практической психологии к изучению дисциплины / Р.М. Грановская. – Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1984. – 392 с.
4. Гусев А.Н. Общая психология : в 7 т. : учебник для студ. высш. учеб. заведений / А.Н. Гусев ; под ред. Б.С. Братуся. – М. : Изд. центр “Академия”, 2007. – Т. 2: Ощущение и восприятие. – 416 с.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Лозанов Г.К. Основы суггестологии / Г.К. Лозанов. – София, 1973.
7. Лурия А.Р. Маленькая книжка о большой памяти (ум мнемониста) [Электронный ресурс] / А.Р. Лурия. – Режим доступа: http://www.mnemotexnika.narod.ru/izv_mn_05.htm.
8. Маслоу А.Г. Мотивация и личность [Электронный ресурс] / А.Г. Маслоу. – Режим доступа: <http://www.lib.ru/PSIHO/MASLOU/motivaciq.txt>.
9. Некраш Л.М. Роль ведущей сенсорной системы в обеспечении индивидуализации учебно-воспитательного процесса [Электронный ресурс] / Л.М. Некраш, С.О. Кондренко, С.О. Стрильник. – Режим доступа: <http://metodroom.com/rol-vedushhejsensornoj-sistemy-v-obespechenii-individualizacii-uchebno-vospitatelnogo-processa/>.
10. Психологический словарь / [под общ. ред. Ю.Л. Неймера]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. – 640 с.
11. Румянцева И.М. Психология речи и лингвопедагогическая психология. – М. : ПЕР СЭ : Логос, 2004. – 319 с.
12. Сазонов В.Ф. Практическая коррекционно-развивающая работа со школьниками : методические рекомендации [Электронный ресурс] / В.Ф. Сазонов, И.Ю. Ладохина, М.С. Муравьева. – Рязань : РГПУ, 2000. – 36 с. – Режим доступа: <http://kineziolog.bodhy.ru/content/sensornye-modalnosti-v-nlp>.
13. Роберт И.В. Толковый словарь терминов понятийного аппарата информатизации образования / И.В. Роберт, Т.А. Лавина. – М. : ИИО РАО, 2006. – 88 с.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2013.

Костенко А.А. Полимодальное восприятие как психофизиологическая предпосылка применения мультимедийных технологий в процессе обучения иностранному языку

В статье рассматриваются различные аспекты полимодального восприятия как психофизиологической предпосылки применения мультимедийных технологий в процессе обучения иностранному языку. В частности, характеризуются особенности формирования мультимодального мышления студентов.

Ключевые слова: мультимедийные технологии, сенсорные модальности, мультимодальное мышление, синестезия.

Kostenko A. Multimodal Perception as a Psychophysiological Prerequisite for Applying Multimedia Technologies in the Process of Foreign Language Acquisition

The article focuses on various aspects of multimodal perception as a psychophysiological prerequisite for applying multimedia technologies in the process of foreign language acquisition. Particularly, the specific features of developing multimedia thinking of students are characterized.

Key words: multimedia technologies, sensory modalities, multimedia thinking, synesthesia.